

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Білоус Олена Сергіївна
доцент кафедри педагогіки
Криворізький державний педагогічний університет*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сьогодні в зв'язку з приєднанням України до Болонської конвенції особливо гостро постає питання модернізації вищої освіти, вирішення якого має задовольнити соціальну потребу в якісній професійній освіті. Складні завдання, які сьогодні ставляться перед вищою школою, не можуть бути успішно вирішені без подальшого удосконалення музично-педагогічної підготовки студентів в умовах педуніверситету. Оскільки на сучасному етапі потрібен новий тип педагога-професіонала, який має якісну фахову та психолого-педагогічну підготовку, здатний формувати творчу особистість.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показав, що креативність як характеристика особистості сучасного фахівця дістала психологічне обґрунтування в працях О.О.Бодальова, Л.С.Виготського, У.Джемса, Г.С.Костюка, Ж.Піаже, С.Л.Рубінштейна та багатьох інших. Педагогічні дослідження Н.В.Гузій, Ю.М.Кулюткіна, М.О.Лазарева, С.О.Сисоєвої, П.Торренса, Х.Е.Трика, Т.І.Шамової, Г.І.Щукіної та ін. дають нам ґрунтовну підставу вважати, що визначальною якістю творчої особистості є креативність, яка з одного боку, виступає важливою характеристикою діяльності, умовою і її результатом, а з іншого, - це цілісна особистісна якість, яка виступає системоутворюючою ланкою в структурі професіоналізму вчителя музики.

Вагомий внесок у теорію та практику формування креативності особистості предметами музичного циклу внесли В.П.Андрющенко, О.А.Апраксина, Л.А.Баренбойм, Н.О.Ветлугіна, Н.Ф.Вишнякова, С.О.Мальцев, Г.М.Падалка, О.П.Рудницька та інші, які вважали предмети музичного циклу ефективним засобом творчого розвитку особистості.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми... Ускладнення завдань і способів вирішення проблеми педагогічних кадрів обумовлюють гостру потребу в теоретичному обґрунтуванні креативності як важливої характеристики професіоналізму сучасного вчителя, створення необхідних умов реалізації особистісно орієнтованого навчання в практиці вищої школи та експериментальній перевірці методики навчального процесу, що дозволяє подолати суперечності між вимогами, які ускладнюються, до вчительської професії й здатністю випускників педуніверситету творчо працювати в обраній професійній сфері, використовувати

багатогранність своєї особистості у вирішенні професійних завдань.

Мета нашої статті – показати, що позитивна динаміка формування креативності вчителя музики сполучена з виявленням потреби в особистісно-професійному зростанні, нестандартному виконанні навчальних завдань, стійкому їхньому інтересі до саморозвитку, самовдосконалення й професійного самоствердження та готовності до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі креативна технологія розглядається як творчий підхід до вирішення проблеми педагогічного процесу, в ході якого інтереси й цінності особистості є домінуючим компонентом організації та сенсу навчальної діяльності [2]. Тобто, креативний підхід до навчальної проблеми передбачає не розв'язання готових дидактичних задач, а генерацію, творче формулювання й розробку ідей, задумів та проєктів у навчальному процесі.

Особливостями креативної технології є те, що вона визначає стосунки між викладачем і студентом як партнерські, а основним елементом навчального процесу виступають не знання, а інформація. При цьому студент не засвоює готові уявлення і поняття, а сам з різноманітних одиниць інформації видобуває власне уявлення про оточуюче середовище.

Мета креативного навчання полягає в тому, щоб пробудити творчу активність студентів, сприяти становленню їхньої самостійності у мисленні та діяльності. Для цього студент повинен підходити до навчання як до творчого процесу, самостійно оволодівати знаннями. А це, в свою чергу, потребує такої технології навчання, яка б містила би різні способи активізації самостійної пізнавальної діяльності майбутніх педагогів.

У більшості наукових концепцій обдарованість та передумови до її розвитку пов'язують з творчими можливостями та здібностями, які визначають як креативність. Креативність може виявлятися в мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності, в вмінні бачити нечіткі протиріччя та формулювати їх в найбільш гострій формі.

Досліджуючи структуру творчої особистості, О.Н.Лук виділяє наступні риси цього складного особистісного утворення: готовність до ризику; імпульсивність, поривчастість і незалежність суджень; прагнення критично ставлення до викладачів і навчальних програм; нерівномірність успіхів у навчальних предметах; почуття гумору і схильність до жарту; самобутність, але без вигадливості, „оригінальничання“; „пізнавальна скрупульозність“; небажання сприймати на віру критичний погляд на такі речі, що нібито повинні стати „святими“; сміливість уяви і думки[1].

Креативність може характеризувати особистість в цілому та її окремі здібності. Існують різні визначення поняття „креативність“. Під цим поняттям частіше усього розуміють здатність модифікувати, покращувати та набувати технічні навички, приймати нові, нестандартні рішення, розглядати проблеми під

новим кутом зору.

Креативність визначалася П.Торренсом як процес появи чутливості до проблем, дефіциту знань, їх дисгармонії, незгідності, несумісності, розбіжності; фіксації цих проблем; пошуку рішень, висування гіпотез; перевірок, змін та переперевірок та, нарешті, формування та повідомлення результату рішення [3].

Х.Е.Трик вважає, що в самому загальному вигляді поняття креативність включає в себе минулі, супутні і послідовні характеристики процесу, в результаті якого людина (чи група людей) створює будь-що, не існуюче раніше. Виходячи з цього, в дослідженні творчості він відокремлює наступні основні напрямки, які розглядають креативність як: продукт, процес, здібність, рису особистості в цілому [3].

Разом з цим поряд з досягненнями в розробці цієї проблеми немає єдиної теорії розвитку творчої особистості. Це скоріше всього симбіоз ідей та підходів, які склалися під впливом самих різних представників минулої та сучасної педагогіки.

Одним із шляхів досягнення мети – формування креативності майбутнього викладача, можуть виступати так звані активні методи навчання (ділова гра, рольова гра, тренінг тощо) та творчі завдання, якщо вони відображають сутність майбутньої професії вчителя.

На наш погляд, креативний тип завдань припускає вирішення завдань, які дозволяють студенту цілком розкрити свої музичні здібності, реалізувати свої творчі можливості. Для цього ми пропонуємо студентам завдання різної складності: скласти різні за настроєм музичні фрагменти 8-16 тактів; скласти варіацію на народну пісню; втілити художній образ весни, осені, зими, літа на музичному інструменті й інше.

Наприклад, для розвитку творчих здібностей студентам пропонуються такі завдання:

Завдання 1. „Музична загадка“.

З набору карток, на яких зображена якась дія чи казковий персонаж, вибирається одну і пропонує комусь створити музичний образ або музичну розповідь. Після виконання цього завдання інші учасники процесу висувають власні версії стосовно того, що саме було змістом малюнку. По закінченні обговорення надається можливість виявити себе у створенні музики кожному бажаному.

Завдання 2. „Створення музичних портретів“.

Створюється яскравий музичний портрет одного з студентів, враховуючи його зовнішній вигляд та характерологічні особливості, а решта присутніх здогадується, кому він належить. Потім студент, чий образ був відображений у музиці, створює музичний портрет когось зі своїх однокласників і після „впізнання“ передає йому естафету. Прослуховування свого музичного портрету надавало можливість дітям ніби побачити себе зі сторони і по-новому оцінити.

Всі завдання складалися з урахуванням відповідності їх індивідуальним можливостям кожного студента. Це визначало особистісно орієнтований підхід до організації занять і умов, які

сприятливо впливають на подальший розвиток творчих здібностей майбутніх учителів.

Запропонована програма дослідних завдань припускає поетапне відпрацювання найважливіших показників і характеристик креативності як складного особистісного утворення майбутніх учителів музики.

Немаловажна роль в професійному становленні майбутніх учителів музики належить позааудиторній роботі з музичних дисциплін, яка в сукупності з теоретичними заняттями та різними видами педагогічної практики ставить студента в умови, найбільш близькі до самостійної творчої роботи. В цілях становлення активної творчої позиції майбутніх учителів музики використовуються різні форми позакласної роботи: рольові ситуації, музичні замальовки, диспути, дискусії з музичних та педагогічних питань, музичні вечори, дидактичні ігри, конкурси „Шукаємо таланти“, музичні концерти, конкурси студентських творчих робіт, науково-методичні семінари.

Рольові ситуації „студент-учитель“, „група-клас“ дозволяють придбати майбутньому вчителю досвід поведінки в обставинах, близьких до музично-педагогічної діяльності.

Мета їх – виявлення характеру музичних дій студентів у запропонованих ситуаціях-вправах. В основу рольових ситуацій покладено принцип рольової перспективи, який передбачає створення для кожного студента можливості проявити себе в новій, складній та відповідальній ролі. Сам зміст ролі, її функціональні характеристики мають важливе значення для формування професійної позиції майбутнього педагога, розвитку в нього професійно значущих якостей його особистості.

Рольові ситуації не потребують додаткової підготовки та звичайно проводяться без неї.

Завдання 1. У ситуації „якби ми були композиторами“ визначити засоби музичної виразності для передбачуваного творення самостійних музичних творів: „Пташина полька“, „Хід ведмедів“, „Марш слонів“, „В акваріумі“, „Грім“, „Гном“ і ін. і зобразити їх на музичному інструменті. Мета – сформувати уміння аналізувати взаємозалежність поетичної, образної уяви й засобів її втілення в музично-композиційні форми.

Завдання 2. У ситуації „якби ми були композиторами“ скласти музичні ілюстрації до казки, характеристику кожного образу багатопланового за своїм емоційно-образотворчим насиченням, з подальшим інсценуванням цієї казки. Наприклад, у ході оповідання казки Х.К.Андерсена „Русалочка“: тема Підводного царства, пісня Русалочки, буря, житло відьми і т.д. Мета – вироблення уміння уявляти художній образ і втілювати його в реальному звучанні.

Рольові ситуації використовуються в системі з іншими методами навчання, що забезпечує цілісне включення в навчальний процес всіх сфер особистості студента: емоційної, інтелектуальної. Рольові ситуації забезпечують умови не лише для міжособистісного

спілкування в штучно створених обставинах, але й для відпрацювання професійних дій.

Рольові ситуації завершуються обговоренням, аналізом та самоаналізом побаченого та почутого. Всі учасники повинні висловити свої думки, наскільки їм imponувала роль, які труднощі викликало її виконання, який результат був отриманий, які почуття вони пережили. Ретельно обговорюються музичні, педагогічні дії при виконанні ролі кожного студента, їх ефективність та виправданість у зв'язку з поставленими цілями.

Етапність цієї роботи виражається через збагачення досвіду сприйняття музики; повідомлення й засвоєння необхідних музичних знань і умінь; вплив на здібності (розвиток творчої уяви, фантазії, імпровізації); розширення й поглиблення музично-педагогічних інтересів і потреб студентів; включення в музично-педагогічну діяльність з наступним аналізом і оцінкою власних дій.

Висновки і перспективи подальших розвідок... Однак, проведене дослідження не є вичерпним у розробці цікавлячої проблеми. Виконана робота дозволяє побачити перспективи подальшого вивчення проблем якості підготовки сучасних фахівців, у тому числі і вчителів музики, у світлі вимог Болонського процесу. З вивченням цих питань ми пов'язуємо подальшу дослідницьку роботу з визначення шляхів підвищення якості підготовки сучасного вчителя музики і забезпечення достатнього і високого рівня їхнього професіоналізму.

Література

1. Лук А.Н. Психология творчества. – М.: Наука, 1978. – 127с.
2. Морозов А.В., Чернилевский Д.В. Креативная педагогика и психология: Учебное пособие. – М.: Академический Проект, 2004.
3. Трик Х.Е. Креативность как процесс. – М.: Наука, 1987.

Резюме

У статті розглядається проблема формування креативності вчителя музики засобом особистісної спрямованості занять у вищій школі як одного з чинників його професійно-творчої самореалізації.

Ключові слова: творча активність, особистісно орієнтоване навчання, музично-педагогічна діяльність.

В статье рассматривается проблема формирования креативности учителя музыки средствами личностной направленности занятий в высшей школе как одного из факторов его профессионально-творческой самореализации.

Ключевые слова: творческая активность, личностно-ориентированное обучение, музыкально-педагогическая деятельность.

The article deals with the problem of improvement of the intended teacher's level of creative activity by means of personal orientation of classes in higher school as one of the factors of his professionally creative self-realization.

Key words: creative activity, person-centered teaching, musical-pedagogical activity.